

DEMOKRACIE, PRAVDA & MÉDIA

aneb Jak se vyznat ve složitém světě

Výuka k aktivnímu občanství
a kulturní toleranci

Pracovní list 1:
**VEŘEJNÝ
PROSTOR**

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Projekt „Občanské interkulturní vzdělání
– Aktivní občanství a kulturní tolerance“ je spolufinancován EU.

AGORA

Důležitými pojmy první dílny jsou agora a veřejný prostor. Agora představuje symbolické centrum antických řeckých městských států, kde se shromažďovali občané. Je to předobraz veřejného prostoru coby místa střetávání rozličných názorových, politických či zájmových proudů.

Veřejným prostorem rozumíme místo, kde se odehrává demokratická diskuse. V moderních dějinách tvořily veřejný prostor například salóny nebo ulice. Dnes mluvíme o veřejném prostoru také v souvislosti s médii nebo sociálními sítěmi na internetu. Jde tedy o veškeré fyzické, politické, mediální, virtuální a jiné platformy, kde spolu různí aktéři komunikují a vyjednávají.

Zakroužkuj vše, co lze označit jako veřejný prostor:

hospoda	náměstí	soukromá firma
obývací pokoj	internetová diskuse	škola
Poslanecká sněmovna	facebooková stránka	ulice
		novinový článek

ZROZENÍ DEMOKRACIE

Řecko – Athény (4.–6. stol. př. n. l.)

Agora označovala v řeckých Athénách nejprve tržiště, kde občané nejen obchodovali, ale také diskutovali a přijímali zákony. Když jim tržiště začalo být těsné, přesunuli se do polokruhového prostranství na pahorku zvaném Pnyx.

V Athénách vzniklo první společenské uspořádání postavené na demokratických základech. Athénská demokracie přinesla nové pojetí rovnosti (isonomie), které vkládalo moc do rukou celé komunity. Všichni občané si byli před zákonem rovni a pro politickou kariéru byly podstatné schopnosti. Aby své politické návrhy Athéňané prosadili, museli ovládat umění rétoriky a diskuse. Demokracie v Athénách byla přímá – rozhodovalo se ve veřejných hlasováních za účasti všech zájemců z řad politicky oprávněných občanů, kteří však tvořili jen malou část tehdejší populace. V 5. století př. n. l. žilo v Attice, jejímž centrem Athény byly, z 300 tisíc lidí pouze 40 tisíc dospělých mužů se statusem občana.

Rovnost v athénské demokracii nezahrnovala všechny. Kdo měl a kdo naopak neměl občanská práva?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

VÝVOJ DEMOKRACIE

A TECHNOLOGIE ŠÍŘENÍ INFORMACÍ

Mezi starověkými formami demokracie a demokracií dnešní bylo dlouhé období autoritářství, despotie a nesvobody. K tomu, aby se nakonec myšlenka svobody a názorové plurality prosadila, výrazně napomohl technologický vývoj v oblasti šíření informací.

Knihtisk a šíření reformačních myšlenek

Ve starověku a raném středověku se informace předávaly především ústně a první knihy se opisovaly, což byl velmi dlouhý a náročný proces. Myšlenky a ideje proto zůstávaly ve vlastnictví úzké skupiny lidí. Tato elita se rozrostla až s rozšířením technologie knihtisku, který umožnil masovou produkci tiskovin. Rozvoj tiskařství je spojen se jménem **Johannese Gutenberga**, který kolem roku 1450 zkonstruoval tiskařský lis přeměnou lisu na víno.

Od Gutenbergova vynálezu začal být důležitým komunikačním prostředkem psaný text. V první polovině 16. století pak knihtisk přispěl k rozvoji reformačního hnutí v čele s **Martinem Lutherem** nebo **Janem Kalvinem**.

První noviny a evropské revoluce

Před nástupem masových médií zprávy putovaly spolu s obchodní korespondencí. Tiskaři také občas vydávali novinové letáky nebo pamflety, které obsahovaly popis aktuálních událostí i komentáře a agitační texty. Prodávaly se nejčastěji na ulici nebo během jarmarků.

Periodické noviny se začaly objevovat v 17. století v německých městech. V té době připravovali noviny tiskaři, poštmistři, duchovní a později se na tvorbě podíleli i literáti (zejména v 18. a 19. století).

Tištěná média hrála významnou roli například v průběhu **Velké francouzské revoluce**, kdy si francouzský lid vybojoval rovné volební právo (předtím se váha hlasu odvíjela od výše majetku). V průběhu revolučních událostí dávaly noviny prostor různým názorovým proudům. Svě tiskoviny měli girondisté, jakobíni, katolíci, republikáni i monarchisté.

Masová média a boj za občanská práva

První noviny se šířily pouze mezi předplatiteli, takže okruh čtenářů byl stále poměrně úzký. Změnu v distribuci médií přinesl v roce 1833 Američan **Benjamin H. Day**, když začal volně na ulici prodávat noviny **New York Sun**. Stály pouhý cent a obsahem se zaměřovaly na kriminalitu, senzace a další bulvární témata. V první polovině 20. století se k masovým médiím přidal také **rozhlas a televize**.

Masová média byla dostupná téměř každému. Dodávala tak sílu dosud utlačovaným skupinám lidí, kteří o rovnosti a občanských právech zatím pouze snili podobně jako afroamerický kazatel a vůdce protestů **Martin Luther King** ve svém slavném proslovu z roku 1963. O tři roky později byla rasová segregace v USA prohlášena za protiústavní. Svá občanská práva si musely vybojovat i ženy. Například ve Švýcarsku se **ženy** dočkaly volebního práva až v roce 1971.

Možnost oslovit prostřednictvím masových médií velkou skupinu lidí byla však také snadno zneužitelná. Například rozhlas se během 2. světové války stal nástrojem **nacistické propagandy**.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

FORMY DEMOKRACIE

A OBČANSKÁ SPOLEČNOST

Athénská přímá demokracie se v průběhu dějin vyvinula v **zastupitelskou demokracii**, ve které se občané účastní rozhodování o podstatných záležitostech státní správy prostřednictvím volených zástupců. I zastupitelská demokracie může obsahovat prvky přímého rozhodování občanů (např. v podobě vyhlašování referend). V současné době se můžeme setkat se dvěma představami o ideální formě zastupitelské demokracie:

Klasická liberální demokracie

Jedná se o takový řád, který **zaručuje rovné politické a tvůrčí svobody a práva občanů na soukromé vlastnictví**. Cíl člověka spatřuje v dosažení co největšího štěstí (zejména v podobě bohatství) či v uskutečnění vlastního potenciálu. Liberální demokracie odráží vůli veškerého lidu, zůstává ale zachováno **silné postavení menšin, aby se vyloučila tyranie většiny**.

V ČR tento přístup představoval **Václav Havel**, který zdůrazňoval význam občanské společnosti. Ideálem je podle něj „společnost, v níž se občané účastní veřejného života, správy veřejných statků a veřejného rozhodování mnoha paralelními a vzájemně se doplňujícími způsoby, přičemž míra, druh a institucionální podoba této jejich účasti závisí především na nich samotných, na jejich iniciativě a fantazii“ (V. Havel, 1999).

Konkurenční demokracie

Demokracie je chápána jako **konkurenční boj politických stran o hlasy voličů**. Na základě mandátu od voličů pak politici uskutečňují rozhodnutí. Toto pojetí prosazuje v ČR **Václav Klaus**, který naopak v občanské společnosti spatřuje ohrožení zastupitelské demokracie „korporativismem“ nikým nevolených elit (V. Klaus, 2001).

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

A co vše se skrývá pod označením **občanská společnost**, o jejíž význam a roli se první dva čeští porevoluční prezidenti přou? Vzpomeňte si například na francouzské revolucionáře nebo bojovníky za občanská práva Afroameričanů a žen. Občanská společnost vzniká v 18. století, kdy se začínají formovat **občanská práva**. Představuje sféru svobodného sdružování občanů a zahrnuje nestátní instituce a organizace. Občanská společnost je nezávislá na státní moci, ale má politické cíle.

Kdo dnes například tvoří občanskou společnost v České republice? O co její zástupci usilují?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

INTERNET

Pro lidi narozené po roce 2000 je základním komunikačním nástrojem a místem pro šíření informací **internet**. Tento celosvětový systém počítačových sítí se ve světě ale rozšířil relativně nedávno. Vaši rodiče si ještě pravděpodobně velmi dobře pamatují, jak se žilo bez připojení k internetu.

Předchůdcem internetu byla síť ARPANET, která byla zprovozněna v roce 1969 a propojovala univerzitní počítače v USA. V roce 1990 vznikl první prohlížeč (WWW postavená na http protokolu a jazyce HTML). ČR se připojila k internetu v roce 1992. Masový rozmach u nás internet zažil po roce 2005. V roce 2008 bylo připojeno 32 % českých domácností, o deset let později to už bylo 80 % domácností.

SOCIÁLNÍ SÍTĚ

Odkud čerpáte informace a které sociální sítě využíváte?

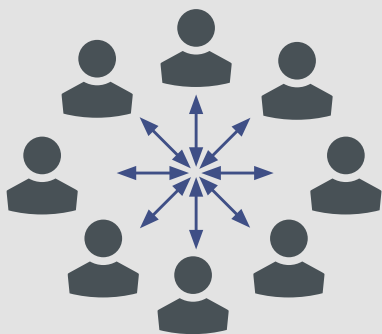
Až **sociální sítě** umožňují poměrně snadné šíření textů i audiovizuálních sdělení. Publikum roste samo a rychle v závislosti na „viralitě“ obsahu, který si uživatelé vzájemně sdílí.

Rostoucí vliv a význam sociálních sítí se v obsahu tradičních médií projevuje **zkratkovitostí, orientací na senzací a emoce**. Média publikují krátké zprávy bez kontextu s cílem přilákat čtenáře ke kliknutí a sdílení.

MODEL ŠÍŘENÍ INFORMACÍ

INTERNET

velký počet uživatelů mezi sebou

Název média:	Název média:	Název média:	Název média:	Název média:	Název média:	Název média:
Doba vzniku:	Doba vzniku:	Doba vzniku:	Doba vzniku:	Doba vzniku:	Doba vzniku:	Doba vzniku:
Model šíření informací:	Model šíření informací:	Model šíření informací:	Model šíření informací:	Model šíření informací:	Model šíření informací:	Model šíření informací:

Poznáte média na obrázku? Co všechno o nich víte?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

KRIZE DEMOKRACIE

Optimisté věřili, že se sociální sítě stanou místem, kde se budou moci lidé svobodně vyjadřovat, vytvářet vlastní zpravodajství nebo dohlížet na své volené představitele. Dnes se ale ukazuje, že sociální sítě fungují spíš jako prostředek fanatické mobilizace, společenského štěpení či šíření nenávisti. Například sociální síť Facebook předkládá svým uživatelům především to, co se jim na základě jejich předchozího chování na internetu bude nejspíš líbit. Výsledkem je pak uzavření uživatelů sociální sítě do **názorových „bublin“**, v nichž se navzájem utvrzují ve svém vidění světa. To vede k rozdělení společnosti a **mizení veřejného prostoru jako místa diskuse**.

Ani masová média nemohou poskytovat prostor pro demokratickou diskusi, jsou-li majetkem malého počtu jednotlivců s ekonomickými a často i politickými zájmy. Politické strany přestávají plnit funkci reprezentantů zájmů veřejnosti a prostor dostávají populisté a demagogové.

Internet je také veřejným prostorem, kde může každý vyjádřit svůj názor. Ale ani na internetu nemůžeme říkat všechno, co chceme.
Jaká jsou (nejen na internetu) omezení svobody projevu?

Sociální sítě umožňují nenávistný a urážlivý obsah skrýt či nahlásit správci a požádat o jeho odstranění. Níže najdete komentáře, které napsali uživatelé Facebooku na profil Multikulturního centra Praha. Který/é komentář/e byste nahlásili jako závadný/é a proč?

Vsechny z neziskovek bych povесil za vlastizradu..

To se mi líbí · Odpovědět · Zpráva · 6 d

No joo multikulturni centrum, dalsi pijavice na magistratni pokladne.

To se mi líbí · Odpovědět · Zpráva · 2 h

multikulturalizmus ?.....NIE !....černocho má byť v černošku, beloch v belošku, indián v indiánsku a eskimák v eskimácku. tak to je zariadené a tak to má byť.....ani šimpanz ak nepe do oceánu a nemyslí si, že je delfín, aj keď sú oba cicavce.

To se mi líbí · Odpovědět · Zpráva · 2 t

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

LITERATURA

Bleicken, J.: *Athénská demokracie*, Praha: Oikumené, 2002.

Friedman, M. J.: *Free at Last. U. S. Department of State: Bureau of Internatioan Information Programs* [online], <http://www.america.gov>, 2008.

Havel, V.: *Projev prezidenta republiky Václava Havla na sympóziu „Myšlenky Václava Havla a koncept občanské společnosti“* [online], www.archive.vaclavhavel-library.org, 1999.

Klaus, V.: *Směřuje Česká republika ke korporativismu?* [online], www.klaus.cz, 2001.

Kruml, M.: *Před 80 lety začali nacisté v Německu zavádět levná „lidová“ rádia a centralizovat rozhlas* [online], www.mediagram.cz, 2013.

Lidovky.cz: *Češi v zajetí sociálních bublin* [online], www.lidovky.cz, 2016.

McQuail, D.: *Úvod do teorie masové komunikace*, Praha: Portál, 2007.

Mediagram: *Vývoj médií od knihtisku po internet* [online], www.mediagram.cz, 2018.

Müller, K.: *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*, Praha: Triton, 2003.

Oliva, P.: *Kolébka demokracie*, Praha: Arista, 2000.

Pešek, J.: *Evropská reformace a knihtisk (recenze), Česká literatura 1 (1992)*, s 120–124.

Sokačová, L.: *Významné ženy a hnutí v historii feminizmu – kapitola z nové knihy od Nesehnutí Abc feminizmu* [online], www.nesehnuti.cz, 2004.

Thukydides: *Dějiny peloponéské války*, Praha: Odeon, 1997.

Tinková, D.: *Francouzská revoluce*, Praha – Kroměříž: Triton, 2008.

Urbinati, N.: *Znetvořená demokracie: Mínění, pravda a lid*, Praha: Karolinum, 2018.

Večeřa, P.: *Úvod do dějin tištěných médií*, Praha: Grada, 2015.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

